

Over Entes en Molikken

In een aantal merendeels recente publicaties over de vogelvangst in ons land komen de woorden 'entes' en 'molikken' (entes of moquetten) voor wanneer men het over het gebruiken van lokvogels heeft (Jukema et al. 2001, Matthey 2002, Schulze-Hagen et al. 2003). Het is merkwaardig dat deze woorden niet, of niet in de betekenis van lokvogel, voorkomen in de Woordenlijst der Nederlandse Taal (WNT) en ook niet in het Jagers Woordenboek van Hermans. Eveneens merkwaardig is dat er in onze taal geen aparte woorden bestaan voor de levende lokvogel en de namaaklokvogel (vervaardigd van hout, ijzer, kurk, plastic en dergelijke of opgezet). Dat verschil wordt wél tot uitdrukking gebracht door de jager of vanger zelf. Ook in het Fries zijn er wel aparte woorden voor (it libben en stelt). Voor zover ik heb kunnen nagaan, ontlenen alle bovengenoemde schrijvers hun kennis (direct of indirect) aan Het Huishoudelijk Woordboek van Chomel (1743). In het stuk over de vangst van de pluvier (bedoeld is de Goudplevier *Pluvialis apricaria*) komt de volgende omschrijving voor:

'De Pluvieren zijn gemakkelijker te vangen, als zy alleen zyn, als wanneer zy andere vogels by zich hebben. Om ze op de Netten te doen komen, gebruikt men een, of twee levende Kieviten, die aan de Poten en Staart vast zyn, die men doet vliegen, gelyk ik hierna zal zeggen, en met een dozyn Entes, 't welk Molikken zyn van Hooi, of van Stroo, en met de Veren van een Pluvier opgeschikt, waarin men een houtje steekt om ze op den grond vast te pennen als of zy leefden'.

Uit deze omschrijving blijkt duidelijk dat met entes de namaaklokvogels worden bedoeld en men zou eruit kunnen opmaken dat met molikken levende lokvogels worden aangeduid, of dat het woord een meer algemene betekenis heeft. Omdat het omstreeks 1700, zeker in Frankrijk, gewoonte was om (althans op het gebied van de vogelvangst) letterlijk over te schrijven, was het vinden van de door Chomel gebruikte, en wél oorspronkelijke, bron een niet al te moeilijke opgave. Uit de

door mij geraadpleegde uitgave van Fortin (1688), *Les Ruses Innocentes* blijkt dat de tekst van Chomel een letterlijk plagiaat van Fortin is. Citaat Fortin: *'Pour les faire venir aux filets, on se sert d'un ou de deux Vanneaux vivans, qui sont attachez par les pieds & la queue, que l'on fait voler, ainsi que je diray cy-après & d'une douzaine d'entes, qui sont des moquettes faites de foin ou de paille, couvertes de peaux de Pluviers, auquels on met un piquet pour les faire tenir sur terre, comme ils étoient vivans'.*

Opmerkelijk is dat de vertalers van Chomel (Schuer en Westerhof) het woord entes, zonder te vertalen, overnamen. Het werd dus tijd voor het raadplegen van wat woordenboeken en encyclopedieën. Daarbij bleek dat veelal maar één van de twee woorden daar in voorkwam. Diderot en d'Alembert gaven aan in hun *Encyclopédie ou dictionnaire raisonné des sciences, des arts et des métiers* onder Entes *'peaux d'oiseaux remplies de foin ou de paille, qu'on siche à un piquet planté en terre, pour servir d'appas aux autres oiseaux & les attirer dans les rets qu'on leur a tendus'.*

Gamillscheg schrijft 'ausgestopfter Lockvogel' in zijn *Etymologisches Wörterbuch der Französischen Sprache*. De verklaringen voor entes kwamen dus neer op opgezette (namaak)lokvogel.

De betekenis van 'moquette' is volgens Littré in zijn *Dictionnaire de la langue Française* een levende lokvogel, citaat: *'oiseau vivant qu'on attache près d'un piège pour attirer d'autres'.* Dit laatste zou een bevestiging kunnen zijn van het vermoeden dat de vertaling in het Nederlands door het woord 'molik' eveneens op een levende lokvogel wijst. Bij het nazoeken van deze zaken kwam ik nog meer merkwaardige dingen tegen. Zo blijken Jukema et al. (2001) over dit onderwerp voor een deel te verwijzen naar Houttuyn en voor een ander deel naar Chomel. Bij vergelijking van de tekst blijkt zonneklaar dat ook Houttuyn hier letterlijk Chomel heeft overgeschreven. Het citeren van beide bronnen komt hier wel heel merkwaardig over. Dit komt in een nog

vreemder daglicht te staan, omdat ook naar Walsmit wordt verwezen. Walsmit schreef terecht wel de volledige tekst aan Chomel toe. Enfin wat deze twee woorden allemaal teweeg kunnen brengen.

■ H.F. Arentsen, Dick Tolstraat 77, 1132 KH, Volendam, (0299) 36 70 17.

LITERATUUR:

Chomel, N. (1709) : Dictionnaire oeconomique. Lyon/Paris.

Chomel, N. (1743): Huishoudelijk woordboek. Leiden/Amsterdam (uitgave in twee delen).

Diderot & d'Alembert (1750/1772): Encyclopédie ou dictionnaire raisonné des sciences, des arts et des métiers.

[Fortin (Frère François) Religieux de Grandmont (1688)]: Les Ruses Innocentes. Paris.

Gamillscheg, E. (1969): Etymologisches Wörterbuch der Französischen Sprache. Heidelberg.

Hermans, A.G.J. (1947): Jagers Woordenboek. Schiedam.

Houttuyn, M. (1797): Nederlandsche Vogelen. Amsterdam.

Jukema, J., T. Piersma, J. Hulscher et al. (2001): Goudplevieren en wilsterflappers. Leeuwarden/Utrecht.

Littre, É. (1957): Dictionnaire de la langue Française. Hilversum.

Schulze-Hagen, K. et al. (2003): Avian taxidermy in Europe from the Middle Ages to Renaissance, in J. Ornithol. 144.

Walsmit, E.H. (1994): hoofdstuk 7 Vogelvangst, in Enkhuizen en het Grootslag, (zie de Vries P.J. Enkhuizen.

Woordenlijst Nederlandse Taal (2002): 's-Gravenhage en Leiden 1913 en CD-rom 2002.